

PROBLÉM BEZDOMOVECTVÍ V HLAVNÍM MĚSTĚ PRAZE

Václav Garbaczewski

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Václav GARBACZEWSKI

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Problém bezdomovectví v hlavním městě Praze

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek pro praktickou část práce

Provedení analýzy aspektů řešení bezdomovectví v hlavním městě Praze

Zpracování a vyhodnocení výsledků analýzy

Přijetí odpovídajících závěrů

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HRADEČTÍ, Vlastimil a Ilja. Bezdomovství extrémní vyloučení. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996. ISBN 80-902292-0-4

DALRYMPLE, Theodor. Život na dně. Praha: Akademia, 2005. ISBN 80-200-1337-7

BEDNÁŘOVÁ, Zdena; PELECH, Lubomír. Slabikář sociální práce na ulici. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8

Sborník ze semináře na téma bezdomovectví v Evropě, Olomouc 4.3.1998. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1997. ISBN 80-902292-3-9

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

19. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 19. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou bezdomovectví v hlavním městě Praze. Jsou zde popsány příčiny, jak se lehce člověk může do této situace dostat, možný způsob řešení takovéto situace, i když to bývá často zdlouhavý a namáhavý proces. Také je zde poukázáno na to, že magistrát hlavního města Prahy si je vědom stavu, jaký panuje v hlavním městě, konkrétně v této problematice a je si vědom, že základem všech těchto potíží je nedostatečná informovanost a prevence daného problému ze strany magistrátu, vedení města a potažmo i vlády. Jednou z výrazných hrozeb a možností přibývání bezdomovců je chybějící či nedostatečná sociální práce s neplatiči, zobecňování, že si za všechno mohou sami, a proces vystěhování a vytěsňování vedoucí až k úplnému sociálnímu vyloučení ze společnosti. Tomu napomáhají zažitá a mylná představy postižených lidí (klientů): „...přece mě nemůžou vystěhovat jen tak na ulici?“ Obzvláště zavádějící a nebezpečné je to u rodin s dětmi. Tento problém je problémem v celé Evropě, pouze severské státy nepociťují prudký nárůst takto postiženého obyvatelstva vzhledem ke své poloze a klimatickým podmínkám, které u nich vládnou.

Klíčová slova: sociální stát, legislativa, statistika, bezdomovectví, osoby společensky nepřizpůsobené, sociální vyloučení

ABSTRACT

This work deal with the problem homelessness in the capital city, Prague. There are writing the causes how the man can get too easy in the situation and the possible way solution. Although i tis too long and hard this case. There are declare of it, that the court capital city Prague are conscious of the situation what dominate in the main city. It is specific to the cases. And there are knowledgeable that there are the rout all this problem. From town council and government is under knowing and prevention this questions. One of the dark threats and possible more and more homelessness are lack or inefficient sociale work with bad payers and generalize this cases can ourselvs all that.The proces of dishous and sequester to lead completely disqualified from society. This to assist imaginings of deep-rooted and misstaken from disabled people. "When you don't me without consequence eject on the street?" Particularly the family with children are very misleading and dangerous of it. That problem is problem to all Europe, saving the north states don't feel heavy growing to disabled people. By reason that yours locality and climatic conditions leading there are.

Keywords: welfare state; legislature; statistic; homelessness; persons socially unassimilated; be ruled aut of social.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji své vedoucí práce Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D. za odborné vedení, za konzultace, cenné rady a připomínky při zpracování této práce.

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	5
ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 SOCIÁLNÍ STÁT, DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ, LEGISLATIVA	10
1.1 GLOBALIZACE	10
1.2 SOCIÁLNÍ STÁT	11
1.3 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ.....	11
1.4 LEGISLATIVA.....	12
1.5 PŘÍČINY VZNIKU BEZDOMOVECTVÍ.....	14
2 LISABONSKÝ SUMMIT, PROBLÉMY V EVROPSKÉ SOCIÁLNÍ POLITICE, FINANCOVÁNÍ SUBJEKTŮ POSKYTUJÍCÍCH SOCIÁLNÍ SLUŽBY	16
2.1 LISABONSKÝ SUMMIT	16
2.2 PROBLÉMY V EVROPSKÉ SOCIÁLNÍ POLITICE	16
2.2.1 Řešení v rámci evropské sociální politiky	17
2.3 FINANCOVÁNÍ SUBJEKTŮ POSKYTUJÍCÍCH SOCIÁLNÍ SLUŽBY	17
2.3.1 Program podpory sociálních služeb pro děti a mladé lidi ohrožené sociálním vyloučením	17
2.3.2 Program na podporu života lidí bez domova	18
2.3.3 Program na podporu obětem násilí	18
II PRAKTICKÁ ČÁST	19
3 AKTUÁLNÍ SITUACE	20
3.1 ZIMNÍ OBDOBÍ 2004/2005	20
3.2 STRUKTURA BEZDOMOVců V RÁMCI ČR.....	21
3.3 KROKY, KTERÉ BYLY PODNIKNUTY V OBLASTI ŘEŠENÍ NAVÝŠENÍ UBYTOVACÍCH KAPACIT PRO BEZDOMOVCE.....	22
4 VÝZKUM	26
4.1 POUŽITÁ METODOLOGIE	26
4.2 VÝBĚR A STRUKTURA VZORKU RESPONDENTŮ	26
4.3 INTERPRETACE JEDNOTLIVÝCH POLOŽEK DOTAZNÍKŮ	27
4.3.1 Nocování	27
4.3.2 Hygiena	28
4.3.3 Jídlo a voda	28
4.3.4 Peníze	29
4.3.5 Denní program	29
4.3.6 Pocit domova.....	30
4.3.7 Vnímání prostoru	31
4.3.8 Zdraví	32
4.3.9 Lidská důstojnost	32
4.3.10 Kulturní potřeby	32
4.3.11 Konflikty	33
4.3.12 Poslední otázka.....	33
5 OPATŘENÍ	35

5.1	PREVENCE – PRÁCE S NEPLAČÍ	35
5.2	SYSTÉM POMOCI OSOBÁM BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	36
5.3	ZÁVĚR	38
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	39
	SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK	40
	SEZNAM OBRÁZKŮ	42
	SEZNAM PŘÍLOH	43

ÚVOD

Problém bezdomovectví v České republice vůbec neexistuje, protože slovo bezdomovec není vůbec v českém slovníku. V žádném slovníku toto slovo ve významu, ke kterému ho používáme, nenalezneme. Je to pozůstatek doby před rokem 1989, kdy neexistovalo v tehdejších zákonech třeba slovo prostituce, takže podle tehdejší doby u nás prostituce nebyla, neexistovalo slovo bezdomovec proto, že bezdomovství neexistovalo a tento stav nadále trvá (pouze, ale tím, že dosud není zakotven v žádném zákoně, ani Sbíre zákonů).

Cílem teoretické části bakalářské práce je kompletace odborných pojmů vybraných na základě prostudování odborné literatury.

Cílem praktické části bakalářské práce je zmapování možností pomoci Magistrátu hlavního města Prahy uvést bezdomovce do normálního života.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ STÁT, DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ, LEGISLATIVA

Zde je popsáno, že globalizace sociální problémy neřeší, ale naopak je prohlubuje. Sociální stát je pouze právní pojem, nikoliv výraz štedrosti státu.

1.1 Globalizace

a) Ekonomická globalizace sociální problémy neřeší, ale naopak prohlubuje:

- je jedno, zda ekonomika roste, nebo stagnuje, chudoba obyvatel neustále vzrůstá. V roce 1990 to bylo 2 %, ale v roce 2000 to už bylo 21 % obyvatel. Dochází k rozevírání „ekonomických nůžek“ mezi obyvateli. Roste počet bohatých, střední vrstva skoro zaniká a značně přibývá nízkopříjmových a chudých obyvatel,
- roste polarizace chudých a bohatých – vzrůstá sociální napětí a konflikty, objevuje se fundamentalismus, radikální hnutí, terorismus, xenofobie a sociální patologie,
- jednotlivé státy chudnou a zisk si připisují nadnárodní společnosti, které nemají na rozdíl od státu žádné územní závazky,
- klesá kupní síla celých regionů,
- roste migrace (většinou nelegální).

b) Ekonomická globalizace prohlubuje sociální rozdíly mezi:

- civilizacemi (křesťanská x ostatní),
- kontinenty,
- regiony (ČR – chudé Mostecko, Ústecko, Ostravsko, Morava. Německo – chudé východní země. Anglie – bohatý jih a chudý sever. Itálie – bohatý sever a chudý jih atd.),
- společenskými vrstvami uvnitř společnosti.

c) Ekonomická globalizace mění charakter chudoby – nejen, že se nesnižuje absolutní chudoba, ale navíc roste chudoba relativní.

1.2 Sociální stát

Každý stát vytváří systém sociálního zabezpečení svých obyvatel, tj. sociální politiku státu. Je to systém, který se zabývá péčí o děti, o nemocné a zdravotně postižené, o staré občany, o sociálně slabé, o menšiny apod. Způsob přístupu státu ke zmíněným skupinám určuje sociální politika státu. „Sociální stát“ je pouze právní pojem, nikoliv výraz jeho štědrosti.

1.3 Definice bezdomovectví

Tuto skupinu lidí lze rozlišit podle jejich momentální situace:

- a) bez střechy nad hlavou,
- b) bez domova,
- c) v nejistém bydlení,
- d) v nevhodném bydlení.

Bezdomovci nejsou pouze osoby, které je vidět na ulici a občas hledají útočiště v azylovém domě: to je forma tzv. zjevného bezdomovectví. Jsou to ale i ti, jejichž bydlení je ohroženo a tvoří tak skupinu potencionálních bezdomovců, kteří bydlí například u příbuzných nebo přátel, popřípadě na ubytovnách. Jejich bydlení je nejisté. Velkou skupinu bezdomovců tvoří také chovanci dětských domovů, vězni, migranti a exulanti. U nás jsou za bezdomovce považováni zejména zjevní bezdomovci a doposud je tento problém v ČR vnímán spíše jako okrajový (Hradecká, Hradecký, 1996, s.27).

Na člověka bez domova můžeme pohlížet jako na jedince, který zároveň s domovem ztratil důležité osobní a sociální vazby. Sociální vazby jsou považovány za důležitý antikriminogenní faktor¹. Dále se předpokládá, že v komunitě bezdomovců odpadá strach z ostudy ze spáchaného deliktu. Částečně odpadá strach z trestu – přes negativa spojená s uvězněním dostanou bezdomovci střechu nad hlavou a jídlo. Rozhodně ne všichni přestupují zákon, nicméně je možné předpokládat, že v jejich komunitě je kriminalita větší. Je nutné přihlédnout k tomu, že nejsou jenom pachatelé většinou drobné trestné činnosti, popřípadě přestupků, ale jsou často snadnější kořistí – tedy oběťmi trestné činnosti.

---

¹ Vztahem mezi bezdomovectvím a kriminalitou se u nás zatím nikdo nezabývá, ale první takový výzkum připravuje Institut pro kriminologii a sociální prevenci Praha.

Omezení bezdomovectví je nutno považovat za preventivní krok a jako nedílnou součást prevence kriminality.

Všeobecně uznávanou definicí bezdomovectví je podle FEANTSA²: „Bezdomovectví je nedostatek vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“ Definice zahrnuje jak zjevné, tak skryté, potencionální bezdomovectví (www.feantsa.olomouc4.3.1998, 5.11.2008).

1.4 Legislativa

Současná právní úprava označuje péči o tyto skupiny osob, jako „péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, a péči o občany společensky nepřizpůsobené“, a to hlavně v § 90 a § 91 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení. Specializovaným sociálním pracovníkem úřadu obce s rozšířenou působností, pro Prahu Úřady městské části Praha 1 – 22, (dále jen „Ú MČ“) je koordinátor sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené. Ten na základě vlastní diagnostické činnosti a ve spolupráci s dalšími institucemi, v okruhu vymezeném právními předpisy, poskytuje sociální služby a dávky. Zároveň poskytuje, doporučuje, případně zprostředkovává sociální, právní a psychologickou pomoc osobám, kterým hrozí bez podpory společnosti sociální vyloučení a propadnutí se do chudoby z důvodu jejich tíživé situace. Jedná se o činnosti spojené s výkonem přenesené působnosti státu (podle § 43 zákona č. 114/1998 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem České národní rady č. 125/1990 Sb., zákonem České národní rady č. 210/1990 Sb., zákonem České národní rady č. 425/1990 Sb., zákonem České národní rady č. 459/1990 Sb., zákonem České národní rady č. 9/1990 Sb., a zákonem České národní rady č. 144/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů) pro hl. m. Prahu podle § 32 zákona č. 132/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů. Orgány městské části (dále jen MČ) jsou povinny se řídit zákony, obecně závaznou vyhláškou č. 55/2000 Sb. hl. m. Prahy, kterou se vydává Statut hlavního města Prahy, ve znění pozdějších předpisů a jinými právními předpisy,

---

² FEANTSA – (v překladu) „Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci“. Je zaměřena na odstranění bezdomovectví v Evropě.

jakož i usnesením vlády a směrnicemi ústředních správních orgánů. Tyto směrnice ústředních správních úřadů a usnesení vlády nemohou ukládat orgánům MČ povinnosti, pokud nejsou stanoveny zákonem.

Koordinátor sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené je úředníkem veřejné správy, působícím také v oblasti sociální prevence kriminality, zejména v následné péči o osoby ohrožené nebo postižené sociálními deformacemi. Nejpočetnější skupinou občanů společensky nepřizpůsobených jsou občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Ustanovení § 55 vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení (dále jen „vyhláška“), stanovuje pro obecní úřady obcí s rozšířenou působností (Ú MČ) povinnost zabezpečit občanům společensky nepřizpůsobeným, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a nejsou schopni práce pro stáří nebo invaliditu, nebo jsou občany se změněnou pracovní schopností, již před propuštěním na základě hlášení příslušné věznice, přiznání dávek nebo služeb sociální péče.

Okruh osob: dle § 52 vyhlášky zahrnuje zejména pomoc:

- a) občanům propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody,
- b) občanům, proti nimž je vedeno trestní řízení, popřípadě jimž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, a kteří jí potřebují k překonání nepříznivých sociálních dopadů,
- c) občanům závislým na alkoholu nebo jiných toxických látkách, kteří sociální péči potřebují k řešení sociálních situací,
- d) občanům žijícím nedůstojným způsobem života,
- e) občanům propuštěným ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti.

Podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, věznice umožňují příslušným orgánům sociálního zabezpečení (podle § 43 zákona č. 114/1988 Sb.) poskytovat odsouzeným služby sociální péče mající za cíl pomáhat odsouzeným při vytváření příznivých podmínek pro jejich budoucí samostatný život na svobodě.

Všechny tyto předpisy mají jeden vážný nedostatek. U klienta je rozhodující místní příslušnost, tzn., že sociální pracovník zajišťuje péči klientům, kteří jsou trvale hlášeni v příslušném obvodu (MČ), okrese atd. Klienti zároveň, pokud chtějí žádat o dávky

sociální péče, musí plnit další podmínky, zejména pak povinnost evidence uchazeče o zaměstnání na příslušném úřadu práce (dále jen ÚP). Osoby které, tyto podmínky nesplňují, nemají možnost obrátit se na sociální pracovníky jiného úřadu, který by jim mohl „v zastoupení“ místně příslušného úřadu poskytnout určitou pomoc.

1.5 Příčiny vzniku bezdomovectví

Hrozba vzniku bezdomovectví je uvedena v následujících případech:

- lidé z ústavní péče státu (dětské domovy a výchovné ústavy, léčebny apod.),
- lidé z výkonu trestu (dále jen VT),
- rozvody, partnerské nebo rodinné problémy či neshody, úmrtí partnera/ky či manžela/ky,
- ztráta zaměstnání spojená s ukončením užívání služebního bytu či lidé se zrušeným místem na podnikové ubytovně,
- dlouhodobá nezaměstnanost spojená s různým znevýhodněním v přístupu na trh práce (věk, vzdělání, záznam v rejstříku trestů),
- snaha majitelů bytu zbavit nájemníka užívacího práva,
- osobní problémy, různé druhy závislosti apod.,
- dlouhodobé zdravotní problémy.

U většiny lidí, kteří ztratili domov se tyto faktory kombinují. Bezdomovcem se může stát nejen člověk se sociálně sníženými schopnostmi a dovednostmi, ale i člověk plně integrovaný ve společnosti a ekonomicky dobře zajištěný – v důsledku náhlé ztráty zaměstnání v souběhu z vážnou nemocí, úrazem nebo krizí v rodinném životě. Tyto situace mohou na ulici přivést prakticky kohokoliv, což dokládá značné množství kasuistik.

Jednou z výrazných hrozeb a možností přibývání nových bezdomovců je chybějící či nedostatečná sociální práce s neplatiči (většinou nájmu v bytech). Následuje vystěhovávání a vytěšňování vedoucí až k úplnému sociálnímu vyloučení těchto osob a rodin. Bohužel tomu napomáhají zažitá i mylná představy postižených lidí: „...přece mě nemůžou vystěhovat jen tak na ulici bez náhrady ubytování“ a „...ono se to nějak vyřeší“. Obzvláště nebezpečné je to u rodin s dětmi.

Velmi závažným problémem v této situaci je to, že do podobných problémů se může dostat kdokoliv velmi snadno, ale návrat k normálu je velmi obtížný a pokud je řešení odkládáno či není nabídnuta včasná pomoc, dostává se klient do bludného kruhu, ze kterého prakticky nemá výstup.

2 LISABONSKÝ SUMMIT, PROBLÉMY V EVROPSKÉ SOCIÁLNÍ POLITICE, FINANCOÁNÍ SUBJEKTŮ POSKYTUJÍCÍCH SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Ústředním prvkem evropského sociálního modelu je naplňovat a podporovat zaměstnanost a následné začleňování do společnosti.

2.1 Lisabonský summit

Na Evropských radách v Lisabonu a Feiře roku 2000 přijaly členské státy Evropské unie (dále jen EU) významnou iniciativu tím, že učinily boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení jedním z ústředních prvků evropského sociálního modelu. Rovněž stanovily cíl plné zaměstnanosti v Evropě. Tato iniciativa vychází na základě Amsterodamské smlouvy ze začlenění boje proti vyloučení do ustanovení týkajících se sociální politiky EU (články 136 a 137 Smlouvy). Tyto body se stát snaží naplňovat a podporovat pro svou politiku podpory zaměstnanosti a sociálního začleňování. Dalším důležitým bodem by mělo být zapojení samospráv a vytváření „Lokálních a regionálních akčních plánů sociálního začleňování“, což je i mezinárodní projekt, jehož řešitelem je město Benátky a k jehož řešení byla přizvána i ČR.

2.2 Problémy v evropské sociální politice

Problémy v evropské sociální politice lze vidět ve třech následujících oblastech:

- 1) bezpečnostní síť (garance, jistoty) versus sociální past,
- 2) garance x motivace (garantovat naprosté minimum, aby byla motivace účinná a nedocházelo ke zneužívání garance),
- 3) ufinancovatelnost (bohatý sociální systém - vysoké náklady pro všechny, zvláště firmy) x konkurence kontinentů s levnou pracovní silou (odchod kapitálu po ukončení daňových prázdnin a ztráta pracovních míst – snížení daňových výnosů ze sociálního pojištění a naopak zvýšení sociálních výdajů, které už nehradí firmy, ale stát).

2.2.1 Řešení v rámci evropské sociální politiky

- Program zaměstnanost proti chudobě – sociální politika a zaměstnanost za každou cenu, i kdyby náklady na zřízení pracovního místa byly vyšší, než jeho finanční přínos.
- Zaměřit se na dlouhodobou nezaměstnanost a nezaměstnanost mládeže. Najít mladému nezaměstnanému do 26 let místo na trhu práce do 6 měsíců.
- Řešení situace podporou rozvoje chudých regionů.
- Program za sociální soudržnost a boj proti sociálnímu vyloučení.

2.3 Financování subjektů poskytujících sociální služby

Hlavní město Praha si uvědomuje nezastupitelné úlohy nestátních neziskových organizací a dalších subjektů, poskytujících sociální služby občanům hlavního města Prahy, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci. Hlavní město Praha proto podporuje tyto poskytovatele sociálních služeb formou grantů. Grantové řízení probíhá v souladu se zákonem č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územního rozpočtu, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

2.3.1 Program podpory sociálních služeb pro děti a mladé lidi ohrožené sociálním vyloučením

Tento program je určen na podporu v oblasti sociální prevence:

- azylové domy,
- domy na půl cesty,
- poradenství včetně rodinné mediace,
- náhradní rodinná péče,
- krizová pomoc,
- nízkoprahová denní centra.

2.3.2 Program na podporu života lidí bez domova

Tento program je určen pro projekty zaměřené na poskytování zvláštních sociálních služeb v sociálně vyloučených komunitách:

- azylové bydlení,
- noclehárny,
- kontaktní centra,
- centra denních služeb,
- terénní programy,
- sociální a pracovně právní poradenství (včetně JOB klubů, které napomáhají v získání zaměstnání).

2.3.3 Program na podporu obětem násilí

Tento program je určen pro řešení krizových situací, které ohrozily nebo ohrožují život nebo významně snižují jeho kvalitu a perspektivu a vyžadují bezodkladné řešení.

- Azylové bydlení – cílem je podpořit člověka nacházejícího se v tíživé životní situaci. Většinou jde o ztrátu bydlení spojenou s psychickou krizí, kterou není člověk schopen řešit vlastními silami.
- Utajené byty – tyto byty provozují většinou nestátní organizace. Tato forma bydlení se poskytuje týraným ženám a obětem domácího násilí.
- Poradenství – je bezplatné a má za úkol minimalizovat sociální vyloučení a přispět k návratu do běžného života společnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 AKTUÁLNÍ SITUACE

ZIMNÍ OBDOBÍ 2004/2005, STRUKTURA BEZDOMOVců V RÁMCI ČR

3.1 Zimní období 2004/2005

Tabulka č. 1: Přehled kapacity noclehů u různých organizací v hlavním městě Praze

Typ noclehu	Organizace								Celkem
	Armáda spásy		Arcidiecézní charita Praha		Naděje o. s.		MCSSP		
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
Azyl	140	20	10	2	125	34	50		381
Noclehárna	52	12	15	14	34	6	45		178
Chráněný byt						1			1
Celkem	192	32	25	16	159	41	95		
Celkem M + Ž	224		41		200		95		560

Tabulka č. 2 : Provizorní možnost navýšení kapacit otevřením denních středisek

Typ noclehu	Armáda spásy	Arcidiecézní charita Praha	Naděje o.s.	MCSSP	Celkem
ubytovací zařízení	224	41	200	95	560
denní středisko	150	10	120	0	280
celkem	374	51	320	95	840

Ubytovací služby bezdomovcům v hlavním městě Praze poskytují v zimních měsících organizace Armáda Spásy, Arcidiecézní charita Praha, Městské centrum sociálních služeb a prevence (dále jen MCSSP) a Naděje občanské sdružení (dále jen o.s.). Tyto organizace disponují ubytovací kapacitou maximálně pro 560 klientů (viz tabulka č. 1); nouzovými opatřeními v krizových případech, zejména za velkých mrazů, jsou schopny provizorně zvýšit počet míst pro bezdomovce na 840 (viz tabulka č. 2). Tato situace je dlouhodobě neudržitelná, především z hlediska personálního zajištění a zabezpečení nezbytných zdravotních a hygienických podmínek. Armáda spásy aktuálně zpřístupnila klientům denní

středisko i přes noc (150 míst). Včetně lůžkové části tak ve svém azylovém domě opakovaně umožňuje nocleh více jak 370 bezdomovcům. Naděje o.s. rovněž otevřela své denní centrum, kde tráví každou noc přibližně 120 klientů. Arcidiecézní charita Praha navýšila svoji kapacitu o 10 míst.

Přes veškerá nouzová opatření nepostačuje dostupná kapacita poptávce. Denně je každá z těchto organizací nucena odmítnout mezi 50 až 80 zájemci o přečkání noci, což činí celkem dalších 150 až 240 osob.

3.2 Struktura bezdomovců v rámci ČR

Z následujících údajů, jak z poskytnutých šetření zaměřených na žebrající osoby prováděných Městskou policií hlavního města Prahy (dále jen HMP), tak i z Poradny pro osoby bez přístřeší, lze potvrdit praktická zjištění zaznamenaná při sčítání bezdomovců z února 2004 i odborných odhadů nestátních neziskových organizací (dále jen NNO) zabývajících se pomocí osobám bez přístřeší.

Z počtu 98 kontrolovaných osob mimo občany Slovenské republiky nebyl zjištěn žádný cizinec (konkrétní počty jsou uvedeny níže). K tomu lze doplnit přibližný odhad, že asi jedna třetina žebráků pochází z Prahy a přilehlých obcí. Problematika žebvání v Praze je aktuální pouze v MČ Praha 1, především v centru a jeho blízkém okolí. V jiných MČ je výskyt žebrajících osob ojedinělý. Níže uvedená tabulka (Tab. č. 3) uvádí sumární přehled bezdomovců v jednotlivých krajích České republiky za období 2004/2005.³

Tabulka č. 3: Sumární přehled kontrolovaných bezdomovců z jednotlivých krajů České republiky a Slovenské republiky v hlavním městě Praze

Kraje České republiky	počet bezdomovců
Praha	26
Severočeský kraj	18
Středočeský Kraj	13

³ Uvádíme zde zimní období roku 2004/2005, jelikož následující dvě zimní období byly mírné

Severomoravský kraj	13
Východočeský kraj	10
Jihomoravský kraj	7
Jihočeský kraj	3
Západočeský kraj	8
muži celkem	91
ženy celkem	7
Česká republika	93
Slovenská republika	5
celkový počet	98

3.3 Kroky, které byly podniknuty v oblasti řešení navýšení ubytovacích kapacit pro bezdomovce

Magistrát hlavního města Prahy v jednotlivých měsících sledovaného období provedl níže uvedená opatření:

Únor 2004

- fyzické sčítání bezdomovců (Městské centrum sociálních služeb a prevence, Naděje o.s., Armáda spásy, Arcidiecézní charita, dobrovolníci, kurátoři).

Duben 2004

- dokončení zpracování výsledků sčítání bezdomovců Městské centrum sociálních služeb a prevence (dále jen MCSSP).

Duben 2004

- písemná korespondence s Armádou spásy o způsobu zajišťování služeb a ubytování bezdomovců.

Červen 2004

- zpracovaná analýza bezdomovectví v hl. m. Praze (MCSSP), sociální výbor zastupitelstva hlavního města Prahy vzal analýzu na vědomí.

Červenec 2004

- projednání řešení aktuálních problémů bezdomovectví.

Srpen 2004

- písemné jednání s Vojenskou ubytovací správou Praha.

Září 2004

- písemné oslovení odboru městského investora (dále jen OMI MHMP), odboru správy majetku magistrátu hlavního města Prahy s žádostí o vytipování a zajištění objektu v majetku hlavního města Prahy,
- zveřejnění výzev na internetových stránkách hlavního města Prahy na poskytnutí pozemku a budov pro osoby bez přístřeší.

Říjen 2004

- oslovení velkých firem Subttera, Metrostav, Skanska a Dopravní podnik,
- posouzení nabídky na objekt Voctářka – objekt není vhodný kvůli vysokým nákladům a nízkou kapacitou lůžek – 25 lůžek,
- projednání s Průmstavem o zapůjčení unimobuněk – nedostatečný počet,
- výběr firem na poskytnutí buněk – vybrána firma Algeco,
- ve spolupráci s OMI MHMP vytipování možných lokalit pro vybudování nocležiště – pozemky ve vlastnictví hlavního města Prahy,
Libeň – ulice Prosecká – Srbova (díky zasilování a dopravní dostupnosti se jevila jako nejvhodnější),
- s místostarostou MČ Praha 8 projednán záměr o umístění nocležiště v lokalitě Srbova – Prosecká byl vyjádřen souhlas a podpora projektu.

Listopad 2004

- proběhla jednání s Nadějí o.s. o zajištění provozu v zimní noclehárně ve spolupráci s Armádou spásy (dále jen AS) a Arcidiecézní charitou (dále jen Ach),
- proběhla jednání s firmou na technicko-dokumentační přípravě a zajištění stavební přípravy v lokalitě Srbova-Prosecká.

Prosinec 2004

- jednání s a.s. České nemovitosti,
- jednání s Českými přístavy,
- jednání s Pražskou teplárenskou a.s.,
- jednání s Pražskými službami,
- Rada hlavního města Prahy (dále jen RHMP) schválila dar pro Naději o.s. ve výši 700 tis. Kč na provoz noclehárny pro bezdomovce,
- podepsána darovací smlouva s Naděje o.s.

Leden 2005

- zamítavé stanovisko představitelů MČ Praha 8 k umístění noclehárny,
- vytipování pozemku u Českých přístavů v Holešovicích (MČ Praha 7 odmítla),
- prověření objektu v Holečkově ulici (bude uvolněn od 1. 7. 2005 – nyní tam jsou ještě ubytování dělníci, kteří dokončují tunel Mrázovka),
- Pražská teplárenská nabídla pozemky v Praze 4 Michli a Malešicích, (nesouhlasí MČ Praha 4 v blízkosti je supermarket, respektive skladová plocha a prý je nebezpečí rozkrádání),
- jednání s firmou, která pronajímá karavany (jednalo by se o mobilní bydlení pro bezdomovce) – nevhodné – prověrka objektu v Ruzyni – nevhodný, je v dezolátním stavu, kde nacvičuje útvar rychlého nasazení(dále jen URNA).

Únor 2005

- jednání s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových,
- dopis asociaci realitních kanceláří,
- dopis na Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo financí,
- dopisy pražským ubytovnám,
- zpracování aktuálního stavu bezdomovců – analytická zpráva MCSSP včetně návrhu řešení,
- byla oslovena firma Julius Meinl na poskytnutí nevyužívaných objektů,

- na základě typu Naděje o.s. jednáno s předností železniční stanice Praha – Libeň o využití nepoužívaných prostor nádražní budovy – nevhodné, není samostatný vchod a sociální zařízení.

Během měsíců leden až březen probíhalo pod záštitou poslance Laštůvky jednání v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (dále jen PS PČR) za účasti zástupců Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), Ministerstva financí a NNO ohledně chystaného grantového řízení na projekty pro bezdomovce. Projekt počítá s rozdělením 100 miliónů Kč. Měla by se zapojit 4 města (Praha, Brno, Ústí nad L. a Ostrava), a to v případě, že tato města projekt podpoří, a to ve výši 25 %, což zhruba odpovídá 5–7 mil. Kč/město. Tyto finance by posléze měly být rozděleny mezi NNO, které byly v grantovém řízení MPSV úspěšné a finance by měly být použity na investiční náklady, tzn. koupě, opravy a rekonstrukce ubytoven, domů a bytů určených na programy pro osoby bez přístřeší. Grantové řízení s výzvou mělo být připraveno cca v květnu roku 2005.

4 VÝZKUM

4.1 Použitá metodologie

Metodologie je postavena na zjišťování formou řízeného rozhovoru s bezdomovci podle dotazníku. Otázky obsahují takové témata, jež jsou vlastní těmto lidem a charakterizují jejich strategii přežití. Dotazník byl vyplněn tazajícím a odpovědi respondentů zaznamenány.

4.2 Výběr a struktura vzorku respondentů

Výběr vzorku respondentů byl veden se záměrem získat respondenty ochotné ke spolupráci. Výběr byl proveden mezi muži i ženami různých věkových skupin, mezi Čechy i příslušníky minority. Podle zkušeností sociálních pracovníků byla stanovena hypotéza, že lidé kteří vyhledávají pomoc v denních centrech mají jinou strategii přežití, než druhá skupina, která tuto pomoc nevyhledává. Pro potvrzení nebo vyvrácení hypotézy bylo nutno aby byli přítomni respondenti z obojího prostředí. V denním centru 4 respondenti a v streetworku 5 respondentů.

Charakteristika jednotlivých respondentů

Denní centrum

1 – muž, 46 let, na ulici žije 5 let. Nocuje již delší dobu ve vraku osobního auta. Je po mozkové mrtvici a pobírá invalidní důchod 3000 Kč měsíčně.

2 – muž 52 let, na ulici žije 12 let. Trvalý nocleh nemá (lavička, tramvaj). Má na nohách bércové vředy, které si léčí u lékaře v denním centru.

3 – manželský pár. Muž, 43 let. Již deset let se spolu s manželkou pohybují bez vlastního bydlení, příbuzné nenavštěvuje. Na ulici je zatím 3 měsíce.

Manželka, 42 let, 12 let vdaná, bezdětná. Příbuzné nemá, kromě otce, který je hospitalizován na psychiatrii.

Streetwork

4 – muž, 38 let, bydlí ve stanu pouze 1 rok, vydělává si sběrem starého železa. Jeho vize je si najít práci a k tomu ubytovnu.

5 – manželský pár. Muž, 53 let, bydlí ve stanu 3 roky, nezaměstnaný, vydělává sběrem starého železa, žádné příbuzné neuváděl.

Manželka, 54 let, zaměstnaná v hypermarketu, ale nyní dlouhodobě nemocná (dostává nemocenské dávky), má dceru a malého vnoučka.

6 – dvojice žijící ve zděné budově. Muž 39 let, ve zděné budově žije již 5 let, pracuje bez pracovní smlouvy, příbuzné neuvádí.

Žena, 41 let, žije ve zděné budově 2,5 roku, rozvedená, momentálně bez práce a bez příjmu.

4.3 Interpretace jednotlivých položek dotazníků

Vyhodnocení dotazníků probíhalo ve dvou krocích. V první fázi jsem přenesl odpovědi respondentů do tabulky. Následným krokem bylo verbální vyhodnocení. První skupina respondentů – návštěvníci denního centra. Druhá skupina respondentů – jedná se o obyvatele dvou lokalit, které byly vytipovány z důvodu, že se zde tyto osoby zdržují. Jedná se o bývalou zahrádkářskou osadu, zde se čeká na vyřešení dohadů ohledně majitele pozemků. Druhá lokalita je asi patnáct domků, které měly být zbořeny, ale památkáři to zakázali. Bohužel zdejší obyvatelé domků již byli vystěhováni s náhradou. Dodnes se vedou dohady a jednání mezi investorem a památkáři, ale domky nikdo už neopraví ani nedá dohromady a tak se čeká až zapracuje zub času a ze všeho se stanou ruiny a potom zde bude moci investor něco postavit. Skupinu v denním centru budeme dále označovat (DC) a skupinu streetworku (SW).

Při vyhodnocování odpovědí se vytvořily dvě skupiny. Ukázala se diference mezi lidmi v DC a SW. Lidé z SW jsou podnikavější, aktivnější a více samostatní.

4.3.1 Nocování

Dva muži (2 a 3) nemají trvalejší místo k nocování, využívají lavičky nebo tramvaje, cítí se nevyspalí. Zkušenost s nocováním v tramvaji, a to v zimě, má z minulosti také jedna žena se svým mužem (5). Jeden muž (1) nocuje delší dobu ve vraku auta. Všichni lidé kontaktovaní v terénu mají svým způsobem udělané a udržované obydlí, nevyspalí se necítí. Žijí ve společenství s partnerem, partnerkou, v blízkosti jiných lidí, přátele ale nemají. S manželkou se protlouká převážně po veřejných místech jeden respondent z DC (3), ale bez střechy je „teprve“ tři měsíce. Svě přátele navštěvuje většinou na jejich

pracovišti, vědí o něm, že je bezdomovec. Druhý muž z DC je samotář (1), s lidmi se setkává jen v tomto centru, další je z lidí zklamaný (2), oba jsou osamělí a přátele nemají. Lidé z SW se také stýkají jen s omezeným okruhem lidí. Všichni dotazovaní vnímají, že obývají veřejná místa bez souhlasu majitele, nebo na nich bez souhlasu nocují, ale nemyslí na to.

4.3.2 Hygiena

Nutno poukázat, že žádný z dotazovaných neodpovídal obecně vnímanému typu člověka = bezdomovce. Všichni byli upravení, v čistém oblečení, žádný nezapáchal, nebyli snadno rozeznatelní od jiných obyvatel města. Respondenti z DC využívají hygienické služby, hlavně sprchování a výměnu ošacení, prádlo neperou. Jeden z nich se ráno myje v hypermarketu. Lidé dotazovaní v terénu se myjí ve svých obydlích, vodu si nosí nebo vozí v nádobách, dva (4 a 5) ze vzdálenosti až 1,5 km ze hřbitova, jedna (6) z rybníka. Ke koupání mají vanu, ve dvou případech (4 a 5) venku pod stromem, ve třetím (6) uvnitř obydlí, s odpadem vyvedeným ven z budovy. V ní také perou prádlo. Jedna dvojice (5) chodí do sauny, když mají peníze. Lidé ze SW mají vlastní suché záchody, dva (4 a 5) nedaleko svých stanů. Třetí (6) má uvnitř svého zděného obydlí suchý záchod se sudem, který každý týden vynášejí ven (zápach v obydlí nebyl cítit). Muži dotazovaní v DC vykonávají velkou potřebu v hypermarketech (tam je to na rozdíl od veřejných záchodů metra, nádraží apod. bezplatné) někdy v hospodách, malou potřebu i venku, „v přírodě“.

4.3.3 Jídlo a voda

Lidé z DC berou pitnou vodu z toalet v hypermarketech, jeden také v hospodách. Ve SW jeden respondent si kupuje balenou vodu (4), další si vozí ze hřbitova (5) a třetí z blízké benzinové pumpy (6). Lidé ve SW si jídlo kupují a připravují vařené pokrmy na kamnech, ve kterých topí dřevem. Dvojice žijící ve zděné budově (6) má uvnitř na zimu dvoje kamna udělaná podomácku ze sudů a kromě toho venku letní pec sestavenou z bílých cihel na sucho bez malty. Lidé v zahrádkářské osadě (4 a 5) používají venku pod stromy pokojová kamna. Lidé z DC chodí na jídlo v pracovní dny do denního centra, o víkendu si jídlo kupují, ale když nemají peníze, tak jsou o hladu. Jedna dotazovaná v terénu (5) přiznává, že i několik dní bývají o hladu. Jeden dotazovaný z DC přiznal, že v restaurační zahrádce

na chodníku z hladu ukradl pizzu z talíře jednomu hostu, který zrovna nebyl u stolu, když nemá co jíst, tak vybírá jídlo z popelnice. Jiný na otázku odpověděl důrazně „to ne“.

4.3.4 Peníze

Na otázku příjmů přicházely nejvíc rozdílné odpovědi. Jeden respondent z DC (1), po mozkové mrtvici dostává invalidní důchod 3000 Kč měsíčně, další peníze si získává žebráním o nedělích v kostele. Přitom pomáhá v denním centru s úklidem. Další (2) se živí příležitostnými pracemi na stavbách a hlídáním, žebrot by se styděli. Třetí (3) měl podporu v nezaměstnanosti, krátce pracoval bez pracovní smlouvy, protože byl okraden o doklady, ale zaměstnavatel mu dosud dluží. On sám má z minulosti dluh za neplacení plynu. Nežebrot. Muž ze SW (4) si vydělává sběrem železa do šrotu, jeho přítelkyně dostává sociální dávky, žebrot by nešel. Žena ze stanu (5) je zaměstnaná v hypermarketu, půl roku je v pracovní neschopnosti. Dostává nemocenské dávky 6000 Kč. Manžel sbírá železo a prodává do sběrných surovin. Jednou šla žebrot na Staroměstské náměstí a za celý den dostala 70 Kč, cítila se při tom moc špatně. Poslední dotazovaná žena (6) nemá příjem, její přítel pracuje nedaleko bez pracovní smlouvy, má z toho příjem a další výhody – může si brát pitnou vodu a nabíjet autobaterie. Na otázku o žebrot odpověděla „nešla bych ani za nic“. S výjimkou jednoho respondenta všichni vnímají svou hrdost a jejich současný stav bez domova se těžce dotýká jejich lidské důstojnosti.

4.3.5 Denní program

Obecně se zase projevuje diference mezi dotazovanými v DC a ve SW. Lidé z DC se pohybují po městě převážně bez konkrétního cíle. Jeden (1) chodí ráno do kostela, pak na snídani do denního centra, přes den do parku a po městě, mezi tím na jídlo, večer je sám ve svém vraku auta. V zimě ve velkých mrazech nocuje na židli v denním centru. Druhý (2) se pohybuje mezi knihovnou, kostelem a ulicemi, v noci se snaží přespávat v jedoucích tramvajích, i v zimě, ale vyhazují ho. Třetí (3) chodí po městě s manželkou, hledá nějakou práci a vyřizuje doklady náhradou za ukradené. Zimu venku ještě nepoznal. Muž (4) dotazovaný v terénu chodí přes den sbírat železný šrot, při setkání se staral o dřevo na topení. Přes den musí být vždycky aspoň jeden „doma“, aby je někdo neokradl. Stejně odpovídá žena (5), že někdo musí hlídat. Teď, když je nemocná, tak hlídá ona, zatímco muž chodí na staré železo. Přes den vaří, ale musí chodit k lékaři na kontrolu několikrát

týdně. Oba respondenti ze zahrádkářské osady (4 a 5) prožili zimu v opuštěných chatkách v této osadě, než je zbourali. Žena ze zděného objektu (6) bývá celé dny doma, stará se o domácnost, o dva psy a tři kočky, vaří. Ven moc nechodí, ale mohou zamknout a odejít. Večer se dívají na televizi, mají ji napájenou z autobaterií – stejně jako lidé ze stanů v zahrádkářské osadě. V zimě mají teplo, mají uvnitř obydlí dvojce kamna udělaná ze sudu.

4.3.6 Pocit domova

Jako domov vnímají lidé ze SW své obydlí (4 a 5), i když jsou to jen stany a jejich okolí. Dvojice ve zděném objektu (6) však má až neuvěřitelně dobře zavedenou a zabydlenou domácnost, respondentka je tady dva a půl roku, její přítel dokonce pět let. Respondentka sem přišla hned po rozvodu. Lidé z opuštěné zahrádkářské osady zůstali na místě i po zbourání chatek, jen si pořídili stany, v chatkách bydleli tři roky (5), resp. jeden rok (4), tam jim „bylo dobře“. Ve všech třech případech je pocit domova, odpočinku a soukromí v obydlí vnímán silněji také vlivem osobních vztahů. Muži z DC nemají nikde pocit domova ani nemají žádné místo odpočinku, jen muž z vraku auta (1) pociťuje odpočinek a soukromí právě ve „svém“ vraku, ale nejlépe se cítí v denním centru. Muži z DC nevedou sexuální život, ten, kterého doprovází manželka, to komentoval slovy „je mi líto manželky, ale ne“. Ve SW tato otázka nebyla položena.

Obr. č. 3 – obydlí v Praze 5

bývalá osada Bud'ánka (převzato z Analytické zprávy o bezdomovectví na území HMP v roce 2005)

Obr. č. 4 – obydlí v Praze 5

bývalá osada Bud'ánka (převzato z Analytické zprávy o bezdomovectví na území HMP v roce 2005)

4.3.7 Vnímání prostoru

Všem respondentům byly položeny na toto téma tři otázky: proč užívají toto místo, kde byli před tím, a kam půjdou a co budou dělat, když toto ztratí. Dva muži z DC zjevně v rozpacích neuměli (nebo snad nechtěli) odpovědět, proč právě tak přežívají. Jeden (2) už 12 let pobývá v různých noclehárnách a azylových domech, o budoucnosti nemluví. Druhý (3) je tři měsíce bez střechy, ale o byt přišel před 10 lety, mezi tím bydlel i s manželkou po příbuzných, z budoucnosti má obavu, je „nadoraz“⁴. Třetí (1) má ve vraku pocit soukromí, nikdo ho neruší, spací pytel si nosí stále u sebe, na to, co bude dál, raději nemyslí. Lidé ze zahrádkářské osady zůstávají po zbourání opuštěných chatek, ve kterých bydleli, protože jsou tady zvyklí. Jeden (4) je tady asi rok, před tím měl práci s ubytováním, ale firma zkrachovala. Paní s manželem (5) je v Praze čtyři roky, sem do chatky přišli před třemi lety, před tím v zimě spali v tramvajích a na nádraží. Mladý muž (4) chce do zimy najít práci s ubytováním. Starší žena (5) by byla ráda, kdyby někde byly k ubytování buňky nebo maringotky, anebo aspoň kdyby mohli být s manželem společně v azylovém domě. Ale bojí se, že zase budou muset prožít zimu v tramvajích. Žena ve zděné stavbě (6) se cítí doma zde. Přišla sem rovnou po rozvodu. Na otázku, kdyby o toto své obydlí přišla, odpovídá „nevím, muselo by se něco sehnat“.

---

⁴ „nadoraz“, tímto hovorovým výrazem je myšleno stav respondenta před zhroucením

4.3.8 Zdraví

Zdravotní stav respondentů se velmi individuálně liší. Muž z vraku auta (1) prodělal před dvěma roky mozkovou mrtvici, byl tři měsíce v bezvědomí. Dostal částečný invalidní důchod. Jinak nebývá nemocný. Když měl horečku, léčil se v lůžkovém oddělení u lékaře pro bezdomovce. (3) Zdravotní pojištění má. Druhý muž (2) si léčí bércové vředy u téhož lékaře. Ordinance praktického lékaře v prostorách denního centra u hlavního nádraží je finančně podporovaná. Pomohlo mu, když začal přespávat vleže na lavičkách (do té doby spával jen vsedě v tramvaji). Horečnatá onemocnění přechází. Zdravotní pojištění si neplatí.

4.3.9 Lidská důstojnost

Ve vztazích s jinými lidmi z okolí žádný z respondentů nepřiznává žádné napětí, většinou ani s jinými bezdomovci. Žádný také nemá důvod skrývat se před lidmi, jeden respondent (2) spíše občas uniká před lidmi do přírody na okraji Prahy. Na otázku, kdy se cítí nejlépe a kdy nejhůř, odpovídají rozdílně: (1) „nejhůř při vzpomínce na sestru, která před dvěma roky zemřela, jinak jsem optimista“, (2) „často je mi zle, když si promítám film života“, „chtěl jsem skočit z nuselského mostu“, „dobře je mi zřídka, jen když přijde nějaká vzpomínka“, (3) „zle je mi stále, ze začátku mne to deptalo, přemýšlel jsem o sebevraždě, ale bral jsem ohled na manželku – a nejlíp? to bývalo dřív“. Mladý muž ze stanu (4) se cítil špatně v zimě, dobře je mu, když má peníze. Žena ze zahrádkářské osady (5) se cítila nejlíp, před třemi lety, když po zimě prožité v tramvajích objevili toto místo a volnou chatku, kde měli postel, kuchyňskou linku a mohli uvařit jídlo. Jinak se pořád se cítí nejistě, nejhorší to bylo, když bourali „jejich“ chatku – to se zhroutila. Naopak žena ze zděného obydlí (6) se cítí dobře často a nevzpomíná, že by se někdy cítila nejhůř.

4.3.10 Kulturní potřeby

Všichni dotazovaní se často, skoro denně dívají na televizi. Přístup k ní mají v denním centru (1–3) nebo ve svém obydlí (4–6). Lidé kontaktovaní v terénu mají vlastní televizní a rozhlasové přístroje napájené z autobaterií, baterie si dobíjejí u známého (5), ve sběrně surovin (4) nebo partner v zaměstnání (6). Žádný z dotazovaných si nepamatuje, kdy byl naposledy v kině. S jednou výjimkou (1) čtou všichni noviny, převážně ty, co jsou každé

ráno zadarmo, někteří si je také kupují (4–6), zvláště kvůli programu televize (5). Jeden muž (2) čte knihy v knihovně, žena (6) ráda čte životopisy, v jedné domácnosti (5) mají Bibli. Muž z vraku (1) nečte, ale rád luští osmisměrky.

4.3.11 Konflikty

Všichni dotazovaní na sebe dbají, okolí je nemusí vnímat jako bezdomovce. Na otázky týkající se konfliktů nejprve všichni odpovídali negativně, pak spíše vyhýbavě. Bylo potřeba klást další doplňující otázky. Muž (1) se vyhýbá možným konfliktům, ale z dřívějšíka si vzpomíná na jeden s ochrankou v hypermarketu, příčinu konfliktu nesdělil. Jiný muž (2) měl konflikt s úředníky na úřadě práce a od té doby už na úřad práce nechce chodit. Ženatý muž (3) má opakovanou zkušenost s neochotou úředníků, i když konflikty neměl. Lidé ze SW prohlašují, že konflikty s nikým nemají, do zahrádkářské kolonie chodí sociální pracovníci z města, ale setkání jsou bez konfliktu. Žena (6) měla konflikt s opilými Ukrajinci, ale policie je na zavolání (mají mobilní telefon) ochránila a opilé muže odvedla. Ženu (5) trápí, že když nemají v zimě kam jít a chtějí se ohřát v tramvaji, že bezdomovce vysadí na konečné a na nástupní zastávce řidiči nezastaví, aby mohli znovu nastoupit, ale nechají je stát na mrazu, nádraží že se o půlnoci zavírá a všechny vyženou ven do zimy.

4.3.12 Poslední otázka

Poslední otázkou byla výzva, zda chce respondent ještě něco dodat.

Muž z vraku (1) vyprávěl o svém otci, že byl v koncentráku, oba rodiče už zemřeli. Má dva bratry, kteří jsou alkoholici. On sám byl také alkoholik, ale víra mu pomáhá přestat pít a být agresivní. Je sám na sebe pyšný, že je schopný potlačit démona alkoholu a společně se svojí vírou se s touto neřestí vyrovnat. Cítí se svobodný, má rád zvířata a děti. Ženatý muž (3) se nestýká se svými rodiči, aby jim nepřidělával starosti. Jeho manželka nemá nikoho, tchán je hospitalizován na psychiatrii, tchýně vloni zemřela. Žena (5) má na Slovensku dceru, ta jí telefonovala, že jí hrozilo vězení pro krádež, když prodávala železo do sběru. Chce ji navštívit a vidět vnoučka, který musí držet bezlepkovou dietu, a matka nemá dost peněz na potraviny pro něho, „na Slovensku je bída“. Jejím snem je v Čechách vydělat peníze a poslat je dceři na Slovensko pro vnoučka.

5 OPATŘENÍ

Důležitá je prevence, než následně řešit krizové životní situace pomocí sociální sítě. Je jedno zda jde o finanční, sociální nebo poradenskou činnost.

5.1 Prevence – Práce s neplatiči

Zde je nutno především zdůraznit, aby si každý jednotlivec na základě svých práv ale i povinností zajistil dostatečné podmínky pro kvalitní život (výdělečnou činností si vytvářet rezervy, zajistit si zdravotní a sociální pojištění, popřípadě se penzijně i životně připojistit, budovat a udržovat rodinné vztahy a vazby apod.). Pokud jeho příjmy nejsou dostatečné nebo se dostane do krizové životní situace, je zde vybudována v rámci trvalého bydliště dostatečná záchytná sociální síť, a to jak finanční, tak sociální a poradenská. V současné době stále není dostatečně využíván systém zvláštního příjemce, kdy dávky SSP a dávky soc. péče jsou adresovány přímo na poskytovatele bydlení a služeb s bydlením spojených. Na základě informací, které zazněly na workshop koordinátorů pro osoby sociálně nepřízpůsobené v MCSSP, byl zpracován materiál a návrhy postupů práce s neplatiči, prevence vzniku bezdomovectví. Základem se stala zejména praxe Ú MČ Praha 6 (ten poskytl podklady) a možnosti využívání stávajících prostředků a postupů při práci se sociálně slabými klienty. Na přelomu srpna a září roku 2004 byly na poradě vedoucích sociálních odborů požádány MČ o odpověď na několik otázek, aby byla monitorována situace na území hl. m. Prahy v oblasti prevence před ztrátou bydlení a práce s neplatiči.

Z došlých odpovědí MČ bylo zjištěno, že situace na jednotlivých MČ je velice rozdílná; mnohde se s neplatiči na sociálních odborech neparcuje (z kapacitních důvodů – nedostatek sociálních pracovníků, na odboru není právník apod.), řeší se situace těsně před, nebo až po vystěhování, která je akutní a velmi komplikovaná. Na druhé straně jsou již některé MČ, kde si uvědomují, že cílená práce s těmito klienty snižuje riziko vystěhování a následné hledání náhradního ubytování, případně umístování dětí apod. Zároveň také vede ke snižování dluhů za nájemné v bytech ve vlastnictví HMP. Navíc nabízenou pomocí dochází k lepší spolupráci s často problémovými klienty. Je samozřejmé, že většinou jsou podchyceni klienti z bytů HMP. Spolupráce se soukromými vlastníky bytů je až na některé výjimky téměř nulová, až nemožná – ze strany vlastníků je maximální snaha se problémových klientů zbavit, než celou věc řešit.

Problémy s placením nájemného a služeb jsou někdy důsledkem složité sociální situace – nezaměstnanost, nemoc, úmrtí, mimořádné výdaje i neznalost důsledků s neplacením nájemného. Neřeší-li se tato situace včas, může dojít v budoucnu k situaci, která je téměř neřešitelná – dochází ke ztrátě bydlení. Tyto důsledky pak mají vážný dopad na klienty a jejich rodiny. Často bývají doprovázeny dalšími negativními jevy (sociální vyloučení, trestná činnost, návrh na umístění dětí do dětských domovů, bezdomovectví apod.). Dopad těchto negativních jevů je ohrožující i pro sociální klima lokality. Finanční a časová náročnost při řešení takovýchto situací mnohonásobně převyšuje náklady preventivních opatření. Pokud se zohlední situace v hlavním městě Praze z hlediska možnosti zajištění azylového ubytování (v hl. m. Praze je v současné době 560 azylových lůžek, z toho naprostá většina je pro muže, specializované azylové zařízení pro rodiny tu prakticky není vůbec), je prevence to nejjednodušší, nejdostupnější a nejschůdnější řešení dané situace.

Základem je radou MČ schválený program práce s nájemníky sociálních bytů a s neplatiči v bytech ve vlastnictví HMP (neboť rada MČ by měla schvalovat podání žaloby na vystěhování). Podmínkou je pak spolupráce odborů Ú MČ (sociální, bytový, právní) a správcovské firmy či firem a samozřejmě klientů s včasnou intervencí sociálních pracovníků před podáním žaloby na vystěhování nebo v průběhu tohoto řízení tak, aby k vystěhování nedošlo. Tento materiál byl předán tajemníkům a koordinátorům péče o osoby společensky nepřizpůsobené na jednotlivých Ú MČ v únoru 2005 a prezentován na poradě ředitele MHMP s tajemníky jednotlivých Ú MČ.

5.2 Systém pomoci osobám bez přístřeší

Fáze prvotní péče o bezdomovce

Potřebný minimální stav kapacity v hl. m. Praze je cca 1700 míst rozdělených do jednotlivých zařízení podle stupňů integrace klienta. Mělo by to být podobné, jako je systém protidrogové prevence:

- terénní sociální práce – streetwork,
- kontaktní centra – poradny a denní centra,
- noclehárny (zvláště zimní),
- azylový dům, ubytovna,

- dům na půl cesty,
- samostatný byt (chráněné a podporované bydlení, později vlastní).

Nutná vybavenost území:

a) Kontaktní práce:

- terénní sociální práce – streetworkeři,
- místo prvního kontaktu – denní centra,
- kontaktní centra pro lidi se závislostmi,
- nízkoprahové kluby pro mládež,

b) Krizová pomoc – noclehárny,

c) Azylové domy, ubytovny:

- pro děti,
- pro muže,
- pro ženy,
- pro matky/rodiče s dětmi (pro oběti domácího násilí),
- pro páry,

d) Poradny – neměly by být spojovány (např. pro závislé, manželské, pro seniory apod.),

e) Domy na půl cesty,

f) Tréninkové, chráněné a podporované bydlení,

g) Chráněné a podporované zaměstnání.

System péče o osoby bez přístřeší není nutné vymýšlet či vytvářet. Tento systém již několik let funguje za přispění NNO a je pouze potřeba zvýšit počet míst pro jednotlivé typy služeb. Přes veškerá doporučení a návrhy nebyly vytipovány a nebyly poskytnuty objekty ve vlastnictví HMP vhodné pro rozšíření ubytovací kapacity pro osoby bez přístřeší (i přes usnesení Rady HMP ⁵), ani nebylo přistoupeno k nákupu nafukovacích hal či sestavy unimobuněk, jejichž poskytnutím by došlo ke zmíněnému navýšení kapacity.

---

⁵ Usnesení Rady HMP č. 1035 ze dne 8. 7. 2003 – zadává úkol vytipovat a poskytnout objekty ve vlastnictví HMP vhodné pro ubytování osob bez přístřeší

5.3 Závěr

Prevence je nutnou součástí péče o osoby bez přístřeší. Jde především o to, zabránit přírůstku nových bezdomovců – tzn. zabránit ztrátě bydlení a zajistit snadnou dostupnost bytů pro mladé (zejména pak pro děti z dětského domova) a pro mladé rodiny. Krátkozrakost místních samospráv, které místo aby pomáhali řešit sociální situaci neplatičů, řeší problém vystěhováním. Tento problém se následně projeví v ještě více zhoršené a komplikované situaci klientů i těch, kteří jim mohou a chtějí pomoci. Klient zde zůstává dále hlášený k trvalému pobytu, na který je vázána veškerá pomoc v sociální a příjmové oblasti (dávky sociální péče a DSSP). Vyžaduje daleko větší sociální a finanční péči a problém s náhradním ubytováním je daleko složitější a nákladnější (dle zdroje FAWOS⁶ 7 – 16x) než varianta vyřešení plateb za bydlení a splácení dluhů. Zde je nutná součinnost bytových odborů, správcovských firem a sociálních odborů, aby v případě klientova propadu následovala sociální intervence a bylo zabráněno jak narůstání dluhů, tak i vystěhování.

Účinná pomoc klientům (neplatičům ohrožených vystěhováním) – maximální využívání dávek SSP a se souhlasem klienta jejich poukazování na „zvláštního příjemce“ (majitel domu, správcovská firma apod.), je podstatnou součástí prevence vzniku bezdomovectví. „Zkušenosti s prevencí před ztrátou bydlení, návrhy řešení, poradenství a kazuistiky“ (tento program proběhl na workshopu kurátorů a koordinátorů péče o osoby společensky nepřizpůsobené) = vznikl metodický list – návrh postupu práce s neplatiči a prevence vzniku bezdomovectví, který byl vypracován ve spolupráci s pracovníky Ú MČ Praha 6 a na základě zkušeností z Vídně a z programu organizace FAWOS. Materiál byl předán tajemníkům a kurátorům Ú MČ Praha 1–22.

Na základě výzkumných zjištění navrhuji tato opatření:

Je potřeba vybudovat dostatečnou kapacitu azylových a krizových lůžek stupňovitě členěných od krátkodobého krizového zachytu až po dlouhodobější azylové ubytování včetně chráněného a podporovaného bydlení. Dostupnost a pružnost v poskytování sociální péče a služeb je rozhodující pro úspěšný návrat klienta do běžné společnosti.

Domnívám se, že ve své bakalářské práci jsem splnil oba cíle formulované pro teoretickou a praktickou část.

---

⁶ FAWOS – Organizace pro zabezpečení bydlení (Vídeň)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Analytická zpráva o bezdomovectví na území HMP v roce 2005 (zadání v rámci úkolů Městské policie od radního pro bezpečnost JUDr. Rudolfa Blažka).

Bednářová, Z. *Slabikář sociální práce na ulici : Supervize, streetwork, financování*. Doplněk : Brno, 2003. ISBN 80-7239-148-8.

Dalrymple, T. *Život na dně*. Academia : Praha, 2005. ISBN 80-200-1337-7.

Hradecký, V.; Hradecký, I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Naděje, občanské sdružení : Praha, 1996. Vydání publikace bylo podpořeno z programu Phare Evropské unie. ISBN 80-902292-0-4.

Sborník ze semináře na téma bezdomovectví v Evropě, Olomouc 4. 3. 1998. Naděje, občanské sdružení : Praha 1997. ISBN 80-902292-3-9.

Obecně závazná vyhláška č. 55/2000 Sb. hlavního města Prahy – Statut hlavního města Prahy.

Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení.

Zákon o sociálním zabezpečení č.100/1988 Sb.

Zákon o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení č. 114/1998 Sb.

Zákon o hlavním městě Praze č. 132/2000 Sb.

Zákon č. 169/1999 Sb. – výkon trestu odnětí svobody; Zákon č. 114/1988 Sb.

Zákony České národní rady: č. 125/1990 Sb., č. 210/1990 Sb., č. 425/1990 Sb., č. 459/1990 Sb., č. 9/1990 Sb., č. 144/1991 Sb.

SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK

ACh	Arcidiecézní charita
AS	Armáda spásy
DPP	Dopravní podnik HMP
DSSP	Dávky sociální podpory
EU	Evropská unie
FAWOS	Organizace pro zabezpečení bydlení
FEANTSA	Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci
HMP	Hlavní město Praha
MCSSP	Městské centrum sociálních služeb a prevence
MČ	Městská část
MěÚ	Městský úřad
MFČR	Ministerstvo financí
MHMP	Magistrát hlavního města Prahy
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MV	Ministerstvo vnitra
NNO	nestátní nezisková organizace
OMI MHMP	odbor městského investora magistrátu hlavního města Prahy
O.S.	občanské sdružení
OSM MHMP	odbor správy majetku magistrátu hlavního města Prahy
OÚ	obecní úřad
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
RHKM	Rada hlavního města Prahy
Sb.	sbírka (zákonů)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1 – Důvody bezdomovství

Obr. č. 2 – Kontrola strážníků MP na Václavském náměstí

Obr. č. 3 – Obydlí v Praze 5, Košířích (Bud'ánka – bývalá osada)

Obr. č. 4 – Obydlí v Praze 5, Košířích (Bud'ánka – bývalá osada)

Obr. č. 5 – Kontrola strážníků MP na Praze 5 pod mostem Inteligence

Obr. č. 6 – Obydlí v Praze 5, Chuchli = bývalá cihelna

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 – Dotazník

Příloha P2 – Obrazová příloha

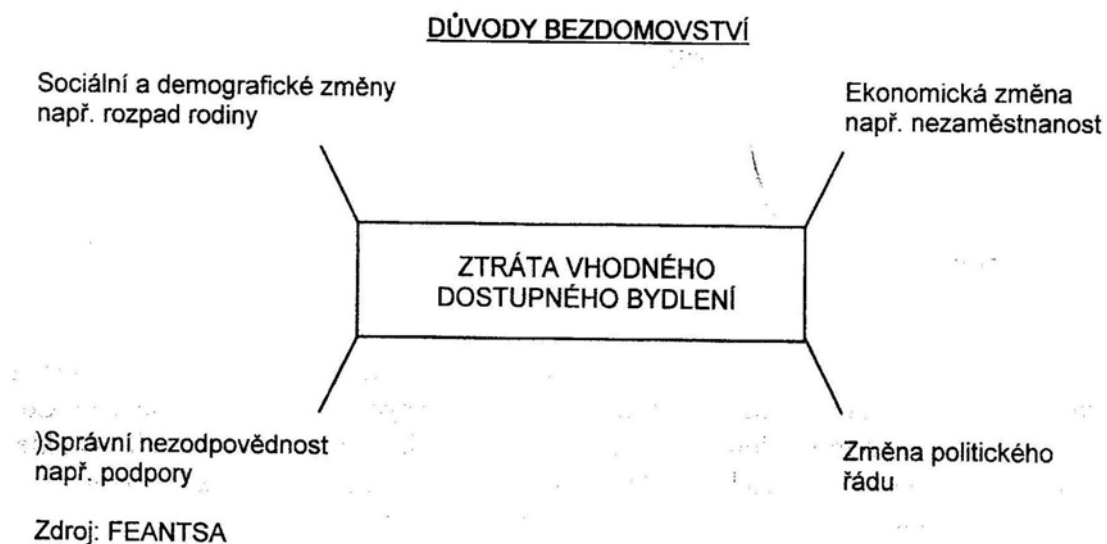
Příloha P 1: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

- 1) Jak a kde trávíte noci
- 2) Kde se setkáváte s přáteli
- 3) Kdy jste byl/a naposled u lékaře
- 4) Vnímání prostoru (vaše nejoblíbenější místnost)
- 5) Pocit domova (kde, s kým, jestli je to legální)
- 6) Popis vaší činnosti po celý den
- 7) Jak si obstaráváte finanční hotovost
- 8) Jak si obstaráváte stravu
- 9) Jak se k vám chovají ostatní lidé (máte nějaké negativní zkušenosti)
- 10) Čtete noviny, sledujete televizi
- 11) Jaký a s kým jste měl/a poslední konflikt
- 12) Vzdělání, povolání, příčina bezdomovectví
- 13) Chcete cokoliv dodat, nebo doplnit

Příloha P 2: OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. č. 1 – Důvody bezdomovství

Obr. č. 2 – kontrola strážníků MP na Václavském náměstí (převzato z Analytické zprávy o bezdomovectví na území HMP v roce 2005)

Obr. č. 5 – kontrola strážníků MP na Praze 5 pod mostem Inteligence (převzato z Analytické zprávy o bezdomovectví na území HMP v roce 2005)

Obr. č. 6 – bydlení v Praze 5, bývalá cihelna (převzato z Analytické zprávy o bezdomovectví na území HMP v roce 2005)